

H. KOSENKRANIUS

Töövaluuta

Mis sihis tuleks meie rahan-
dust korraldada, et ta oleks
reaalabinõuks meie laguneva
rahvamajanduse seisukorra
parandamisel?

»Oma« trükk, Pärnus 1927.

183582

H. KOSENKRANIUS.

Töövaluuta.

✱

Mis sihis tuleks meie rahandust korraldada,
et ta oleks reaalabinõuks meie laguneva
rahvamajanduse seisukorra parandamisel.

✱

H. KOSENKRANIUS

Tööväljut

Mis sülla riiks meis rannast koraldada
et ta oksa rannastinõks meis jaguneva
rahvassajandus seiskons parandamisel.

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
183582

1937. aasta 1. jaanuar 1937.

I.

Juba möödunud aegul katsuti rahaga mõõta kaupade väärtust, korraldada turunõudeid ja ette arvata odavamaid jaotusviise ning süsteeme.

Seda suurem tundub tarvidus raha järele meie päevil, kus elu hoopis keerulisem ja mitmekesisem, kus iga vähem kui tegutsemine väljaspool isiklist elu toob päevakorrale rahaküsimuse igale kodanikule möödapääsemata tarvidusena.

Et rahal iga isiku kui ka kogu inimkonna käekäigu kohta on eriline ja vastuvaidlemata suur tähendus, seda tõendab selgesti küllalt juba asjaolu, et kõik need üksikud inimesed kui ka riigid ja rahvad, kes on mõistnud oma rahandust korraldada ja juhtida paremini ja otstarbekohasemalt, on loonud enesele soodsamad majanduslised ja sotsiaalsed elutingimused, kuna teised, kes seda mitte pole osanud teha, on pidanud majandusliselt kiratsema ja isegi poliitiliselt välja surema. Ajaloost näeme, et mida enam suurenes inimpere ja mida arurikkam hulk inimesi liitus ühiskondlise koostöötamise alusel, seda tarvilikumaks sai ka vajadus otstarbekohasema rahanduse järele.

Varemail aegul tarvitasid raha üksikud inimesed, peaaegjalikult ärimehed, nüüd — terve inimkond. Kõik riigid ja rahvad seovad oma koduseid kui ka rahvusvahelisi suhteid raha abil. Ilma rahata ei oleks mõeldav rahvusvaheline läbikäimine, kaupade ost ja müük, liikumisabinõude, posti ja telegraafi tarvitamine. Omades seesuguse üldlatausluse tähtsuse, väärib rahandus igakülgset ja põhjalikku uurimist. Tuleks leida need vead ja puudused, mis ei luba praegusele rahavormile põhjendatud rahanduse abil ühiskonnas majanduslisi ja sotsiaalseid küsimusi üldhuvidele vastavalt ära otsustada, korraldada ja juhtida.

Meie näeme, et nii kõrge- kui ka madalavaluuta maad kannatavad maksvale rahavormile põhjendatud rahanduse all. Isegi need kõrgel kultuurastmel seisvad riigid ja rahvad, kes ilmaõjast ei võtnud tegelikult osa, kes teenisid miljone puhastkasu praeguses rahas ja kus rahakursstabiiilne, ei tunne olevat end rahuldatud, vaid nende juures valitseb samane majandusline kriis ja sotsiaalne korralagedus kui meil ja mujal. Tähelepannes kõiki neid üleilmilise ulatusega majanduslisi ja sotsiaalseid vastolusid, mis nii rasked kanda igale, kerkib tahtmata esile küsimus, kas ei peitu viga rahas eneses, mis ei vasta enam nüüdisaja nõuetele? Ja kas ei tuleks võtta ette rahavormi juures eriti ja terves rahanduses üldse radikaalseid uuendusi, et raha muutuks täpseks vahetusabinõuks, väärtuste hindamise mõõdupuuks ja seaduslikuks maksuvahendiks, alalise, teadlikult kindlaks määratud stabiliteediga individuaal-suhete käsitamises ja ühiskondlises asjaajamises. Vähemalt peaks rahakursstabiiilne ja rahvamajanduse seisukorra tõeolusid näitav olema siseturul, mis kindlustaks rahaomanikule vastava hulga tarvete omandamise kaubaturul igal ajal neis piirides, kuimitu väärtüksust keegi seltskondliselt kasuliku töö ja tulutoova tegevusega teatud tehnilise olukorra ja kultuuri üldtasapinna juures tõesti ära teeninud on.

Peale selle peaks raha vormiliselt, omadusliselt ja juriidiliselt saama nõnda korraldatud, et ta väljendaks statistilisi andmeid rahvamajanduse tõeliku seisukorra ja vahetusväärtuse iga eriklassi kui ka kogusummade muutuse üle siseriigis — kaubaturul. Kui väärtused kaubaturul rohkenevad ehk vähenevad, peab sellele vastavalt ka rohkenev ehk vähenema rahahulk.

Arusaadavalt pole ju kellegil mingit reaalist tulu ega ainelist kasu sellest, kui raha ülearu palju ja kaupasid vähe, sest niisugusel juhusel tarbeainete puudusel raha eest keegi midagi ei vaheta, väärtusi ei mõõda ega raha maksuvahendiks vastu ei võta.

Sellepärast võib kindlasti oletada, et enne kui meil teatud rahaüksuse ja vahetusüksuse vahel puudub teadlikult kindlaks määratud stabiliteet ja ekvivalents, senikaua ei anna ükski sotsiaalseadus ega poliitiline võim neid taga-

järgi, mis ühiskonnas ühe ehk teise abil ühel ehk teisel korral üldeedu saavutamiseks kätte saada loodeti ja taheti.

Varemail aegul tuges rahandus üksi ja ainult naturaalarusaamistel, aga mitte õiguslistel põhimõistetel. Ka praegusaaja metallraha on tunnetus ajast, kus veel kirja ega arvepidamist ei tuntud ja inimene teadmiste puudusel oli sunnitud elutarbeid vahetama natuuras, müüma ja ostma asiväärtuste vastu. Alalise tööerinemisega kadusid ürgajal tarvitusel olnud kaupraha vormid, nagu näiteks loomad, loomanahad, mitmesugused metall-, ilu- ja tarbeasjad, kui ajanõuetele mittevastavad. Sarnast kadu võib ennustada ka praegusaaja kuld- ja hõberahale, sest on valminud sarnane majanduslik-sotsiaalne konjunktuur, olukord, mis ilmingimata nõuab, et see võimas metall peab jääma sama lihtsaks kaubaks, nagu selleks on jäänud metshärja ehk kodulooma nahk, mis varemail aegul teatud majandusliste ja kultuuriliste tingimuste ning olukordade juures ühiskonnas täitsid sama ülesannet, mida täidab praegusel ajal eelnimetatud kuld- ja hõberaha.

Sest rahal kui niisugusel, olgu ta mis ainest tahes, ei ole ilma valmistusoskuse ja inimtöota iseenesest mingit ühiskondlist otstarvet.

Kuigi on senini peetud kuld- ja hõberaha tema eriliste omaduste tõttu otstarbekohasemaks kui ühtki teist rahavormi varemail aegul, siis see ei tõesta kaugeltki veel, et see ka tulevikus nõnda jääma peaks ja ka jääks.

Ei leidu praegusel ajal mitte vähe inimesi ja majandusteadlasi, kes loodavad, et kui meil käimas oleks kullavaluutale põhjendatud metall- ehk paberraha, et siis kaoks iseenesest majandusline korralagedus ja ühes sellega ka sotsiaalne viletsus, — kõigil oleks tööd ja igale inimesele jätkuks leiba, peavarju ja ihukatet.

Vähemalt viimses suhtes ei ole asi kaugeltki nii lihtne, nagu paljud kullavaluuta pooldajad arvavad ja usuvad. Võtame näiteks kas või Põhja-Ameerika Ühisriigid. Sinna on koondunud peaaegu pool kogu maailmas leiduvast kullatagavarast. Seal on maksmas täiel määral kullavaluutale põhjendatud rahaüksus ning lisaks sellele mõistab haruldaselt energiline, arenenud tööoskuse ja kõrge tehnikaga yankee

põhjalikult ära kasutada lõpmatuid loodusvarasid — kuid ka seal ei ole asi sellest küljest kuigi hiilgav, sealgi valitseb samasugune majandusline kriis ja sotsiaalne korralagedus kui meil ja mujal, kus ühed asjata tööd otsivad, teised aga ilma tööta ülemäära rikastuvad.

Kuigi möödunud ilmasõjal eelnimetatud väärnähtuste kohta oli teatav mõju, on siiski võimatu praegusel ajal üleelata vaid raskuseid üksi ja ja ainult sõja arvele kirjutada. Juba ammu enne ilmasõda olid samad väärnähtused igapäevased asjad ja nõudsid miljone inimohvreid, kes sunnitud olid tööpuudusel ja selle järeltusel tekkinud raskuste all kannatama ja enneaegu nõrkema.

Sõda, kui üks suurimaist inimkonna ühiselu varjukülgeist, ei ole iseenesest veel mingisugune omaette paratamatus. Ka sõda on ainult üks lüli selles sündmuste ahelikus, mis alatasa esile kerkivad puuduliku rahanduse tõttu ja raske koormana lasuvad kogu inimkonna heakäigul ja eduteel. Ajalugu tõendab, et mida madalamal seisis rahandus, seda sagedamad olid sõjad ja seda ebanormaalsemad olid ka majanduslised ja sotsiaalsed vahekorrad ja elutingimused ühiskonnas.

Et kõigist neist raskuseid tekitavaist üldmõjudest välja rabeleda ja praegusaja tehnika saavutusi, majanduslisi ressursse ja tööskest parema tuleviku heaks ära kasutada, tuleb meil kas varem ehk hiljem ilmtingimata ette võtta rahanduse alal radikaalseid uuendusi ja senisest naturaalasilisest rahast loobuda ning õiguslisele põhimõistele rajatud rahandusele üle minna, s. o. rahandusele, mis täpselt ära määrab igale üksikule inimesele tema majanduslised ja sotsiaalsed õigused, vastavalt tema seltskondliselt-kasulikule tööle ja tulutoovale tegevusele ühiskonnas.

Praegusaja töö erinemine, valmistus- ja jaotustehnika on selleks küllalt küps, et üle minna otstarbekohasemale, ajanõuetele vastavamale ja õiglasemale rahandusele, mis mitte ei võimaldaks ühedele rahvakihtidele teiste kulul enast üle öö rikastada ja ilma kasutoova töö ja tegevuseta end ära elatada.

Seni aga kui meie rahandus selleks jääb mis ta praegu on, ei suuda isegi kõige geniaalsem ja teguvõimsam riigi-

tegelane tuua meie igapäevasesse ellu paremust juba sellepärast mitte, et tal puudub selleks täpne statistiline materjal meie rahvamajanduse eritööalade kohta ja sellega ühes ka ülevaade meie ettevõtete tõeliku seisukorra kohta, mis annaks talle võimaluse ehitada uut otstarbekohasemat ühiskondlist korda ja selgeks teha igale kodanikule, kui suur peab olema tema tööviljakus igal üksikul töö-erialal, et võimaldada ja saavutada küllaldast äraelamist toidus, peavarjus ja ihukattes.

Praeguse rahanduse all ei kannata mitte üksi riigi- ja rahvamajandus, vaid ka iga üksik kodanik ja kogu seltskond ühiselt. Isegi meie riikline ja rahvusline iseolemine on hädaohus, sest ei lähe mööda ühtki päeva, kus ei tuleks ette raha pärast röövtapmisi, riigiäraandmist, üksteise petmist ja igasugust muud musta ja päevavalgust kartvat äri.

Kõiki neid eelnimetatud pahesid võimaldab ja soodustab meil praegumaksev rahavorm, sest et praegust raha võib ilma kontrollita ühteviisi tarvitada seltskondliselt kasulikkudeks kui ka mittekasulikkudeks otstarveteks. Isegi 1-se detsembri mässukatse oli võimalik üksi selle tõttu, et on olemas niisugune rahandus, mis võimaldab suurte inimhulkade ülesostmist ja ässitamist.

Saab aga meie rahandus vormiliselt ja juriidiliselt teisiti reorganiseeritud, kaovad ka 1-se detsembri mässukatse taolised eksperimendid, sest et kaovad põhjused nende tekkimiseks.

Et rahandusel inimkonna ja kogu ühiskondliste elu-avalduste vormide tekkimise, majandusliste ettevõtete, töökorraldamise ja selle arenemise kohta on eriline mõju ja tähendus, sellepärast peame meie, kui algajad noore riigi kodanikud, rahandusega tegema tegemist rohkem ja põhjalikumalt, kui teised vanemad, poliitiliselt enam edenunud riigid ja rahvad, sest selle küsimuse otstarbekohasest otsustamisest ei olene ära mitte üksi meie majandusline, vaid ka riikline olevik ja tulevik.

II.

Iseenesest raha kui niisugune peab täitma neli põhinõuet: 1) ta peab olema vahetusabinõu; 2) väärtuste hindamise mõõdupuu; 3) seaduslik maksuvahend ja 4) õigustandev dokument, mis ära määrab iga üksiku isiku majanduslised ja sotsiaalsed õigused, vastavalt tema isiklikule, seltskondliselt kasulikule tööle ja tulutoovale tegevusele riigis. Et raha tegelikus elus tõesti neid tingimusi ja ülesandeid täidaks, tuleb rahandust järgmiselt muuta ja korraldada.

Esiteks: tuleb kõik senini liikvele lastud raha ringkäigust kõrvaldada ja *töövaluutale põhjendatud isiklikude nimeliste tshekiraamatute vastu indeks-päevakurssiga ümber vahetada.*

Märkus I. Olgu siin lühidalt tähendatud, et töövaluuta mõiste tähendab sarnast rahandust, mis ripub ära üksi ja ainult inimese kasulikust tööst, s. o. neist seltskondliselt kasulikkest valmis ehk pooivalmis ainete hulkest, *mis kaubana liikumas kaubaturul* ja seal nõutud, müüdud ja ostetud saavad.

Märkus II. Indeks-päevakurssi all tuleb mõista seda elumaksmuse indeksi, mis töövaluutale ülemineku silmapilgul kogu rahva majanduse seisukorra kohta kokku võetakse, eriti selleks, et kindlaks määrata rahaüksuse ostujõudu, vastavalt majandusliste hüvede üksusele. Et seda tegelikult läbi viia, tuleb töövaluutale põhjendatud raha ostujõu üksuse ja ühes sellega ka indeks-kurssi aluseks võtta mitte kulda teatud hulgas grammides, vaid ühe marga ostujõud, mis võrduks ühe rukkipuuda keskmisele normaalsele kaubaväärtusele siseturul.

Meeletame, et praegu maksab rukkipuud keskmiselt 300 marka, kuna aga töövaluutale ülemineku korral maksaks ta ainult üks mark, s. o. kolmsada korda vähem kui enne; tähendab, et vastavalt sellele tuleb riigil raha- ja jooksvate arvete omanikkudele välja maksta ainult üks mark iga kolmesaja marga vastu. Kuigi selle läbi väliselt asi- ja sotsiaalväärtuste hinnad, maksu- ja võlakohustused summaliselt langevad — tegelikult ei sünni seda mitte, sest üldhindade ja makskohustuste vahetõel raha ostujõus jääb alale samas proportsioonis, nagu see oli enne töövaluutale üleminekut. Muutus seisab üksi arvudes, aga mitte sisemises raha ostujõus.

Eriti otstarbekohane on nimelt sellepärast põhjendada marga ostujõudu rukkipuuda keskmisele kaubaväärtusele, et see on jäänud sajangute kestes oma ostujõu pooldest peaaegu muutmatuks; juba sajangute eest võis igasuguseid toitaineid ja

muid enamtarvitavaid asiväärtusi ja elutarbeid normaaloludes osta ühe rukkipuuda keskmise kaubaväärtusega samas proportsioonis kui praegugi.

Näiteks sada aastat tagasi maksis Moskva turul 4 puuda rukkid ja 1 puud loomaliha umbes ühepalju, missugune hindade vahekord püsib ka praegugi. Kullas aga tuli tol ajal maksta rukkipuudast 10 ja lihapuudast 40 kopikat, kuna aga enne suurt ilmasõda, 1913 aastal, oli keskmine rukki- ja lihapuuda hind kullast seitse korda kallim kui sada aastat tagasi. Sellest on näha, et rukkipuud on turuhinnas oma ostujõu poolest jäänud peaaegu muutmatuks, kuna aga kulla ostujõud sama aja jooksul ligi 700 % langenud on. Siit peaks järeldama seda, et viimase sajangu kestvusel elukalliduse tõus, kullaga arvestades, näitab inimkonna järjekindlat kehvenemist, kuna aga tegelik elu tõendab otse vastupidist nähtust. Sest seni ei tunta ühtegi sajangut möödunud aegadest, kus majandusline üldjõukus rahvaste peres sarnast kiiret tõusu oleks näidanud, kui just käesoleval sajangul.

Arusaadav, et sarnane raha, millel ostujõud väljaspool majanduslisi põhjuseid iseenesest tõuseb ja langeb ja millel puudub kasulikkuse suhtes iga vähem kui orgaaniline side inimorganismi ja kogu ühiskondlise töö ja tegutsemisega, ei või olla ratsionaalseks abinõuks rahvamajanduse reguleerimisel ja selle seisukorra selgitamisel.

Hoopis teine lugu selles suhtes on töövaluutale põhjendatud rahanduse juures, sest seal pole võetud rahaüksuse ostujõu aluseks mitte kuld, vaid inimorganismile väga kasulik ja tarvilik reaalkaas, s. o. ühes rukkipuudas leiduva tärglise ja seeditava munavalge hulki, ilma milleta võimata inimelu ja tema loovtöö. On meil kord tegelikult maksmas niisugune rahandus, mille üksuse ostujõu aluseks on arvatud seaduslikku maksuvahendit kasulikkuse suhtes samas võrrengis, kui inimorganismile kasulikkust tärglist ja seeditavat munavalget on ühes rukkipuudas, mille erikaal teatud puhtuse- ja niiskuseprotsendi juures on 120 solotnikku, siis ei ole raske teisigi põllumajanduse saadusi valmistuskulude ja toitvuse suhtes hinnata rahas kas alla ehk üle ühe marga väärtuse. Eriti kerge oleks siis ka Kelneri normaal toitmistabelite põhjal rahas ette kindlaks määrata, kui mitu marka ehk penni peavad *normaal majapidamisviiside ja töövõtete juures* keskmiselt maksma koduloomad ja nendest saadavad ained, nagu näiteks liha, lihasaadused, piim, või juust, munad, villad, nahk ja nahasaadused j. n. e.

On meil kord igasuguste leiva- ja juurviljade ning teiste toitainete keskmine põhihind raha abil kindlaks määratud, siis pole ka raske ratsionaal-töövõtete ja Taylori töösüsteemi abil ära määrata, mis läheb normaal oludes rahas maksma keskmise perekonna elumaja ühes kõrvalhoonete ning tarviliiku majakraami, ihukatte, kütte ja valgustusega. On nende eelnimetatud tähtsamate elutarvete ja toitainete keskmine põhihind iga tarbeaine üksuse kohta eriti kindlaks määratud, kokku arvatud ning ainete arvu numbriga jagatud, saame elumaksmuse indeksnumbri, mis oleks rahakurssi ehk ostujõu äramääramise tugipunktiks. See tähendab: kui meil oleks tähtsamaid ja vajalikumaid elutarbeid ja toitaineid arvu järgi sada eriüksust ja nende väärtus markades 2000 üksust, siis tuleks $100 : 2000 = 20$. Saadud number olekski *töövaluutale ülemineku silmapilgu elumaksmuse indeksnumber*, mis ühes sellega oleks ka absoluutseks raha ostujõu aluse ning igasuguse majanduslise tegutsemise ja hindamise põhipunkti äramäärajaks, kus elumaksmuse indeks ja raha ostujõud täpselt kokku langevad, mis annab võimaluse raha abil asi- ja sotsiaalväärtuste valmistust juhtida ja korraldada, vastavalt iga üksiku kodaniku teguvõimele ja üldturu nõuetele, kus valmistus ja tarvitus oleks tasakaalus, hinnad enam-vähem stabiilsed ja normaalsed. Sel teel kätte saadud indeksnumber tuleks ära tähendada mitte saadud numbriga — ülaloodud näites 20 — vaid nulliga (0). Null tähendaks ülemineku silmapilgu indeksnumbrit, kus elumaksmuse muutused, see on indeksnumbrit e tõusud ja langused, ära tähendatakse + ehk —, selle järele vaadates, kas elumaksmuse indeks peale töövaluutale üleminekut ühe punkti võrra tõusnud ehk langenud on: kui on tõusnud ühe punkti võrra, siis märgitakse —1., kui langenud siis +1. j. n. e. Ühes sellega omaks raha väärtuste hindade määramisel sama iseloomu, nagu see on kaaluvihil raskuse ja meetrimõõdul pikkuse äratähendamisel.

Seni maksva rahanduse juures ei või raha olla ratsionaalseks väärtuste mõõdupuuks juba sellepärast mitte, et tal turul liikuvate kaupadega mingit kindlat sidet ei ole ja et ka kuld ja hõbe, väljaspool majanduslisi põhjuseid, turuhinnas iseenesest alati tõuseb ja langeb. Sagedasti tu-

leb ette, et raha on liikvel ülearu rohkesti, aga majanduslisi hüvesi rahahulgaga võrreldes liiga vähe; teinekord jälle on asi otse ümberpööratud — raha on vähe, kuid majanduslisi hüvesi sellevastu on liikvel palju, — palju mitte selles mõttes, et ei leiduks seltskonnas nende hüvede tarvitajaid, vaid et tarvitajail ei ole raha nende hüvede ostmiseks.

Ükski asiväärtus, mille turuhind on nõnda suurelt kõikumisele kui kulla ja hõbeda oma, ei või olla alaliseks teiste asiväärtuste ega sotsiaalmõnude hindamise mõõdupuuks samuti mitte, nagu ei võiks alaliseks raskuse ega pikkuse mõõdupuuks olla kaaluviht ega meetrimõõdupuu, kui neil oleks igal päeval oma isesugune raskus ja pikkus.

Seltskondliselt-kasulikkude asiväärtuste ja sotsiaalmõnude täpseks hindamiseks kõlbab üksi ja ainult töövaluutale põhjendatud rahandus, sest et seal on raha stabiilsust indeksnumbriga alaliselt kindlaks määratud ja põhjendab puht ühiskondliselt tarvilikuks tunnistatud õiguslikel põhimõistel, esitades enesest — *ilma enda sisemise väärtuseta* — teadlikku väärtuste mõõdupuud, millega mõõdetakse elutarvete hinna tõusu ja langust kaubaturul, kus jooksev arve näitab rahvusliste varade üldsummat ja tshekkide liikumine nende varade tarvitamist riigis.

Et töövaluutale põhjendatud rahanduse üheks algtingimuseks on jooksev arve pankades, siis on seal selle tõttu ka võimalik tööga kogutud kapitale ilma ülejäägita uuesti nendesse ettevõtetesse juhtida ja mahutada, mis rahvamajandusliselt kõige tarvilikumad, otstarbekohasemad ja kasutoovamad.

Kes vähegi majandusliselt mõtleja inimene, see teab kui ääretu tähtis on rahvamajanduse viljakuse tõstmiseks just see, et iga mark ja penn oma ringjooksu lõpetades otsekohe panga korraldusse tagasi tuleb, et sealt jälle uuesti alata oma kasulikku käiku rahvamajanduses. Praegumaksva rahanduse juures jääb aga palju raha seisma üksikutesse kätte, kus temast ei ole mingisugust majanduslist kasu kellegile. Ja seda puudust võib kõrvaldada ainult töövaluutale põhjendatud rahanduse abil.

Kuid hindade tõus ega langus iseenesest ei avalda

töövaluutale põhjendatud rahanduse stabiilteedile mingit mõju, sest see stabiilteet seisab teatud kindlaksmääratud indeksnumbris, aga ei miskisuguses sisemises rahalises väärtuses kallihinnalise metalli näol, mis turuhinnas väljaspool majanduslisi põhjusi iseenesest tõusta ja langeda võib; indeksnumber näitab ainult iga eri aineväärtuse, kui ka üldist kaubahindade võrdlevat muutust, tõusu ja langust, + ja — kaubaturul, s. o. üksi seda, kuimitu punkti üks ehk teine asi ehk sotsiaälväärtus peale töövaluutale ülemineku on läinud odavamaks ehk kallimaks, jäädes selle juures ise alaliselt teadlikult kindlaks määratud põhiindeksis stabiilseks ja mõõdukindlaks.

T e i s e k s : tuleb senise raha ringkäigust kõrvadamise puhul tshekiraamatusse põhiindeksile vastav ülekan-tav summa arvestamise ja kontrolli teostamise mõttes jätta ning üle kanda jooksvale arvele sinna arve- ehk panga osa-konda, kus tshekiraamat jooksva arve vastu rahaomanikule välja anti.

K o l m a n d a k s : nimelist tshekiraamatut võib tarvi-tada ainult raamatu omanik ehk tema volinik ja üksi sellel määral, kui suur on kellegi jooksev arve pangas ehk arve-osakonnas, kust temale tshekiraamat senini maksvate raha-märkide vastu ümbervahetamise korral välja anti.

N e l j a n d a k s : tshekiraamatute valmistamine jääb riigi ainuõiguseks, kusjuures tulevad ära kasutada igasugu-sed tehnilised abinõud võltsimise ärahoidmiseks, nagu seda siiaajani on tehtud kõigi seniste riigirahade ja igasuguste väärtpaberite valmistamisel.

V i i e n d a k s : tshekiraamatute väljaandmine ja üm-bervahetamine peab sündima kindla kontrolli all, riigipanga, arve- ja panga osakondade kaudu ja vastutusel, jooksva arve omaniku allkirja vastu ja tema päevapildi raamatu-kaanele kleepimise ning jooksva arve numbri, summa ja omaniku perekonnaseisu ülestähendamisega tshekiraamatusse. Sellega täidaks tshekiraamat isikutunnistuse ülesannet, ning tshekiraamatu number oleks abinõuks isiku registreerimisel riigis, mis teeks ülearuseks praegu tarvitusel oleva isiku-tunnistuse ja selle registreerimise viisi. Tshekiraamatud tulevad välja anda erilise maksu eest, mis nende valmistus-

kulud kataks. Nende maksuta väljaandmist tuleb nii majanduslikust kui ka õiguslikust vaatepunktist lugeda mittepraktiliseks juba sellepärast, et paljud kodanikud võivad nendega mitte küllalt kokkuhoidlikult ümberkäia ja tarvitada mitut tshekki seal, kus oleks võidud väga hästi läbi tulla ühe tshekiiga. Eriti võiks kallihinnaliste tshekiraamatute tarvitamist miinimumini viia sel korral, kui laialised rahvahulgad omi ostuvajadusi teatud äridest toimivad oma isiklisel arvel. Tshekke tuleks tarvitada ainult lõpuarvete tegemisel ja tähtsamatel juhtumistel, kus ilma otsekoheste rahaliste arvete õiendamiseta läbi saada võimata.

Et aga siiski inimesel mõnikord tuleb juhuslikult väikseid ja kiireid ostusi teha, kus aega ei ole tshekkide kirjutamiseks, siis tuleb valmis trükkida 1, 2, 3, 5, 10, 20, 25 ja 50-pennilisi rebitavaid vahetustshekke postmarkide suuruses formaadis, kas ühises kaustikus, ehk jälle iga sort eriti, — see on selle järele vaadates, kuidas seda nõuab üldtarvidus.

Et mitte võimaldada nende kogumist suure hulgana üksikutesse kättesse spekulierimise ja muuks mittesoovitavaks otstarveks, selleks tuleb iga vahetustshekk riigipangas ehk arveosakonnas enne tarvitajale väljaandmist stambi abil ära märkida selle aasta ja kuupäevaga, millal lõpetab iga tshekk oma maksvuse, Maksvuse aeg ei tohi kesta üle ühe kuu tsheki müügipäevast arvates. Vahetustshekke müüvad kõik pangad ja asutused, kus rahalisi operatsioone toimitakse, võttes nende eest täielise rahalise väärtuse summa, ligiarvatud selle trüki- ja valmistuskulud. Ka vahetustshekkide müük peab piiratud olema, vähemalt ei tohiks see summa mitte tõusta üle 10 marga igas kuus iga üksiku kodaniku kohta. Muidugi, tegelik elu näitab kõigeparemine ära, kuidas viimases suhtes toimima peab ja kas seda summat tuleb suurendada ehk vähendada.

K u u e n d a k s : pankade ja arveosakondade ülesandeks jääb isikliste rahaliste arvete ja krediitide arvestamine, laenude väljaandmine, nende sissenõudmine ja üldrahanduse kontrolli teostamine riigis valitsuse poolt ettenähtud alusel, vormis ja korras.

S e i t s m e n d a k s : igal võltsimiskatsel tsheki välja-

andmise puhul tshekiraamatu juures, nagu näiteks tsheki suurema summa peale kirjutamisel, kui tshekiraamatu omanikul pangas ehk arveosakonnas jooksvat arvet tõesti kasutada on, langeb tsheki väljaandja — ja teatavatel juhtumistel ka tsheki vastuvõtja — raske karistuse alla, nagu praegusel ajal valeraha tegijad ja laialilaotajad. Iga väljaantud tshekk peab linnades järgmisel päeval ja maal kahe päeva jooksul arveosakonnas registreeritud ja uue omaniku arvele üle kantud saama; iga viivitatud päeva eest arvatakse trahviks tsheki summast teatud 0/0 riigi tuluks maha.

Tshekkide kiiret arvestamist nõuab kontrolli tarvidus ja üldarvepidamise süsteem, mis ühtlasi annaks võimaluse valvata selle järele, et tshekke ei koguks huljana üksikutesse kättesse spekulierimise ja mõneks muuks lubamatuks otstarveks. Peale selle peab tsheki väljaandja igale väljaantavale tshekile ülestähendama aasta ja kuupäeva ning selle isiku nime ehk numbri, kellele ta tsheki välja andis.

Isikutele, kes tshekiraamatut küllalt ausalt ja seaduses ettenähtud piirides ning alusel ei kasuta ehk enesele muid kuritarvitusi lubavad, antakse kohtuotsuse põhjal teistvärvi tshekiraamatud, kitsendatud tarvitamise õigusega. Sellega oleks kuritegevusele kalduv isik antud seltskonna valve alla, mis võimaldab temaga kokkupuutumisel olla ettevaatlik. Ärimeeste kohta, kes omal alal ei täida küllalt ausalt oma kohuseid üksikute kodanikkude ja seltskonna vastu, pannakse kohtukorras maksma määrus, mille põhjal sarnaste ärimeeste äride juure riputatakse üles erivärvi ja -välimusega sildid.

Et rahanduse alal tulevikus tingimata tshekkide kasutamisele üle minnakse, on kindel, sest juba praegugi tarvitatakse ilma suuremates äritsentrumites, nagu näiteks Londonis, omavahelistes arveõiendustes tshekke kuni 95 0/0 kogu rahalistest läbikäigust. See on küllalt selgeks tunnistuseks selle kohta, millistel põhimõtetel tuleb rahandus luua ja mis sihis teda edasi korraldada, et ta nüüd ja ka tulevikus oma ülesande otstarbekohaselt täidaks.

III.

On rahandus eelpool nimetatud sihis ja põhimõttel korraldatud ja tegelikus elus maksvaks tunnistatud, siis ei ole raske ka rahvamajandust igapäevaste sissetulnud täpsete arvuliste ja statistiliste andmete ja kokkuvõtete põhjal otstarbekohasemalt korraldada ja üldnõuetele vastavalt juhtida, kus väärtuste valmistus vastaks nõuetele ja nõuded valmistusele. Ühtlasi ei ole siis ka, üldmajanduslist seisukorda arvesse võttes, mitte raske kindlaks määrata rahva krediividivõimalusi ja nende otstarbekohast kasutamist iga eritööala ettevõtte ja kogu rahvamajanduse kohta ühiselt.

Nõndasama on siis ka lihtne õiglaselt ära määrata kodanikele nende maksukohustusi, mis on tarvilikud riigikaitse, rahvahariduse, tervishoiu ja siseriigi heakorra tõstmiseks ning läbikäimise abinõude muretsemiseks, ilma et see ühekülgset sünniks ja üldedule ühel ehk teisel viisil kahju teeks. Ka maksusüsteem võiks omada siis hoopis lihtsama kuju ja vormi kui senini. Senise mitmejärgulise, väga kuluka ja majandusliselt sagedasti ebaotstarbekohase ning progressiivse maksustamisviisi asemele võiks astuda lihtne, õiglane ja igale arusaadav *tarvitusmaks*, mida on kohustatud maksma iga kodanik üksi kauba ehk sotsiaalmõnu ostukorral valitsuse poolt kindlaks määratud protsendi näol riigi ja kogukonna tuluks.

Praegusaja maksustamisviisi juures tuleb igapäev ette, et just see inimene, kes oma tööarmastuse ja kokkuhoidlikkuse tõttu rahvamajandusele kõige suuremat kasu ja tulu toob, on sunnitud ühe ja sellesama põhikapitali ning samade töötingimuste juures rohkem tulu- ja puhtakasu maksu maksma kui teine, kes vähem hoolas oma asjaajamises, töökorraldamises ja kokkuhoidmises. Sarnane tulu ja puhtakasu maksustamisviis, nagu praegu meil tarvitusel, ei eita mitte üksi majanduslise tegutsemise algmõisteid, töö korralikkuse

ja kokkuhoidmise vajadust ja tähtsust rahvamajanduses, vaid ta teritab ka klassivõitlust üldsuse kulul, ja viib poliitilised motiivid esi- ning majanduslised tagaplaanile. See maksustamisviis ei edenda sotsiaalset õiglust, vaid tekitab arusaamatust, vihavaenu ja üldist korralagedust igapäevases elus. Peale selle ei too sarnane maksusüsteem kergendust ei riigile ega maksumaksjale, vaid nõuab igalt kulusid suure ametkonna ülespidamiseks, mis lõppude lõpuks jääb lasuma raske maksukoormana ikkagi üksi ja ainult kogu töötava rahva õlgadele.

Praegumaksva rahanduse juures ei maksa õieti ükski teguvõimas tööstusettevõtja ega ärimees ainustki penni enese taskust — kõik selle väljamineku, mis tal otsekoheste maksude näol maksta tuleb, arvab ta ammu juba ette tööliste palgast maha, ehk kaubale juure, mis võimaldab talle mitte üksi õigel ajal maksude maksmise, vaid ka nii väga tarvilikkude kapitalide kogumise uute tööstusliste ja äriliste ettevõtete soetamiseks ja nende suurendamiseks. Ilma viimase võimaluseta poleks aga ükski ühiskondline kord püsiv, sest kus puudub võimalus tarvilikkude varade koondamiseks, seal puudub ka tarvilik majandusline ja kultuuriline edu ühiskonnas.

Üsna teine lugu selles suhtes saab olema töövaluutale põhjendatud rahanduse juures, sest et seal igasugused rahalised operatsioonid ilma erandita fikseeritakse ja arvestatakse selles panga ehk arveosakonnas, kus kellegi jooksev arve asub ja kus ärialal tegutsevad isikud registreeritud. See võimaldab maksuasjandust ja kapitalide koondamist üldarvepidamise põhimõttel nõnda korraldada ja juhtida, et see igale õiglane ja üldsusele odav ja kasulik. Seal määrab riigivõim — riigi eelarve tasakaalu piires — ühe aasta peale ette kindlaks, kuimitu protsenti ärimees võib võtta kaupade pealt vahekasu, millest teatud protsent läheb tarvitumaksu nime all riigi tuluks, kuna teine osa jääb ärimehele äriliste kulude katmiseks ja töötuluks. Tarvitumaksu võtab riik kõikide ärialal tegutsevate isikute jooksva arve ärilisest brutto sissetulekutest niimitu protsenti, kui seda eelarve tasakaalu viimiseks määrati. Ütleme näiteks: kui meie riigi eelarve järele on kulused 5 miljardi

ja kaubandusline läbikäik ühes sotsiaalmõnude ostuga 100 miljardi, siis jätkuks 5% tarvitismaksust küllalt selleks, et katta kogu riiklisi väljaminekuid.

Peale selle võivad ka linnade ja kogukondade omavalitsused, seaduses ettenähtud piires ja olukorras, tarvitada oma eelarvete ja väljaminekute katmiseks samasugust maksustamisviisi, mis lihtsustaks asjaajamist ja ühes sellega vähendaks ka üldiseid kuluseid, millised praeguse maksusüsteemi juures rõhuvad nii raskelt kogu ühiskonda.

IV.

On meie majandusline ja sotsiaalne tegutsemine kord juba üle läinud töövaluutale põhjendatud rahandusele, siis, loomulikult, tekib ka vajadus otstarbekohasema ja elunõuetele vastavama rahvavõimu esituse järele, mis täidesaatva võimuna väljendaks kogu rahva tahtmist.

Senine surrogaat rahvavõimu esitus parlamentarismi näol, mis praeguse ilmakorra ideaal ja suurim poliitiline saavutus, ei või jääda maksvaks kõrgema ja õiglasema ühiskonnakorra juures, kus kodanlised vabadused on enam kindlustatud ja liikumise tempo hoopis kiirem ning majandulise teguvõime avaldused järjekindlamad ja punktipealsemad. Seal oleks parlamentarism lihtsalt üldedu takistajaks, igale maksumaksjale koormaks ja asjata raskuseks.

Ministrite, riigivanema ja omavalitsuse esituse valimine võib seal sündida piiramata aja peale lihtsa hääletenamusega, üldhääletamise põhimõttel. Kui selgub, et üks ehk teine valitutest küllalt asjatundmist ega teguvõimet omas ametis üles ei näita, võib teda igal ajal kohalt tagandada.

Tagandamine otsustatakse lihtsalt hääletamise teel ja sel korral, kui valitu pooled hääled sellest arvust vastu saab, mis ta valimise korral poolt sai, on ta kohustatud omalt kohalt lahkuma ja aset andma uuele valitule.

10 Raamatukogu

V.

Mitte vähem tähtsaid uuendusi tuleb ette võtta ka riigi seadustiku alal. Põhimõtted, mis senini olid siin mõõduandvad ja näisid tarvilikkudena ja õiglastena, tulevad võtta lõpulikule revideerimisele. Seaduste tarvilikkust ei tohita põhjendada kunagi poliitiliste motiividega ega klassihuvide seisukohalt, vaid puhtmajandusliste algmõistetega ja otstarbekohasusega. Töövaluutale põhjendatud rahanduse juures ei ole eksploateerijaid ega eksploateeritavaid, selle sõna praeguses mõistes, peaaegu olemas, sest et seal igas eriettevõttes töö on normeeritud, teadlikult korraldatud ja juhitud, mis võimatuks teeb üksteise eksploateerimise praeguses ulatuses. Peale selle kutsekoolide, teaduste akadeemia ja majandusteadlaste nõukogu poolt seatakse kokku iga eri-tööala kohta kutsetöö tabelid, kus on üles tähendatud tehnilised paremused, töövõtted, valmistuskulud ja viisid ning aeg, mis kulub ära ühe ehk teise asja valmistamiseks. Sellega on ettevõtte omanikule kui ka töölistele teada valmistusprotsess täielikult, ega ei või olla üksteise eksploateerimisest juttugi. Seepärast ei ole seal ka oluliselt ega sisuliselt mingit põhjust ega vajadust seadustiku väljaandmiseks, millel oleks otsekohene ehk kaudne eksproprieeriv iseloom ja tähendus, nagu näiteks praegu meie maareformi seadusel, üüri-, töökaitse-, ehitus-, laenu- ja otsekoheste maksude jne. seadusel. Eriti meie maareform tuletab meeles neid aegu, kus majanduslised küsimused kultuuri puudusel ära otsustati toore jõu ja poliitilise vägivaldla, aga mitte teadliku ja kaine mõistuse abil. Õieti öelda, ei ole üldhuvide ega rahvamajanduse seisukohalt vaadates sellel mingit tegelikku tähtsust, kas põldu harib suur- ehk väikepõllupidaja, mõisnik ehk talupoeg. Asja tähtsus ja reaaltulu seisab ikka üksi selles, et põld oleks tingimata selle isiku kasutada, kes sellest oskab teatud kultuurilise tasapinna juures kõige väiksemate kuludega saada kõige suu-

remat saaki ja seda saata kaubana ühiskonna vajaduste rahuldamiseks turule. Siin, kahjuks, peab tähendama, et meie maa eraomandus praegusel kujul on lõpulikult ära iganud, sest et see juriidiliselt annab maaomanikule õiguse maad kas korralikult või korratumalt harida, ehk ka üsna harimata jätta. Maa, kui inimkonna üldomandus, ei tohi aga olla üksikute käes toore omakasu objektiks või mingiks muuks ühiskondliselt mittekasulikuks otstarbeks. Maa tarvitamise õigus tuleb nõnda korraldada, et sellest oleks suurem tulu põlluharijale enesele ja ühes sellega ka kogu ühiskonnale.

Et viimane printsiip oleks teostatav ja kättevõidetav, tuleb maaküsimus ära otsustada senisest hoopis laiemas ulatuses, kusjuures mõõduandvad ei tohi olla mitte klassi-ega kihihuvid, vaid kogu riigi ja seltskonna huvid ühiselt. Et riigi, seltskonna ja iga üksiku huvid oleks garanteeritud ja kokkukõlastatud, selleks on tingimata tarvis maade üldhindamine ja natsionaliseerimine. Maa tuleb edasi anda ja jätta ilma *mingi maksuta pärandatavaks tarvitamiseks* neile isikutele, kes üles näitavad põllutöös erilist asjatundmist, organiseerimise oskust ja vilumust — olgu need siis kas suur- eks väikepõllupidajad, mõisnikud, rendi- ehk päris- koha omanikud või teised. Isikud aga, kes seaduses ettenähtud prooviaastate jooksul oma majapidamist tarvilikule kõrgusele tõsta ega keskmist hulka põllusaadusi, kindlaks määratud maa üksuse headusele vastavalt, teatud aastate jooksul kaubana turule saata pole suutnud — need isikud kaotavad ilma tasuta maatarvitamise õiguse. Sest iga üksiku kodaniku kui ka kogu riigi majandusline huvi nõuab, et isik, kes põldu küllalt hoolikalt ei hari, maad ka enese käes pidada ei tohi. Teatavasti võib põllupidamine üksi sel korral hästi edeneda, kui on olemas kord, mis kaitseb põllumehe töövilja. Sellepärast peab igale maatarvitajale jääma ka õigus igal ajal tema käes kasutada olevat maala teisele üle anda ja kõige selle eest, mis ta maapinna ja -põhja parandamisel ning tarvilikkude ehituste püstitamisel kulusid kannud, saada normaal turuhinnale vastavat tasu. Ehitused ja muud melioratsiooni- ja irrigatsioonitööd, mis kasulikkuse suhtes ei vasta tõelistele tarvidustele ja asja-

tundjate sellekohase eelplaani järgi mitte tehtud ei pida-
nud saama ega tarvilikuks tunnistatud polnud, langevad
kulukandja enese riisikole. Teisiti öeldud: kõik, mis on
isikliku tööga põllupinna viljakuse tõstmiseks ära tehtud,
jääb tegija isiklikeks eraomanduseks, mida ta igal ajal võib
müüa ja pärandada, kuna maapõhi, kui rahva üldvarandus,
jääb terve rahva omanduseks, mille otstarbekohase tarvita-
mise üle valvab kogu rahva võim ja tahtmine.

VI.

Üuri-, töökaitse- ja ehituslaenu seadused kuuluvad sisuliselt kui ka oma iseloomu ja juriidiliste tagajärgede poolest meie maareformi seadusega ühte ja samasse kategooriasse. Neil seadustel pole kaugemaleulatavaid positiivseid majanduslisi ega sotsiaalõiguslisi tagajärgi. Eriti praegu käsil olev tööpäeva pikkuse ja palga alammäära kindlaks määramise seadus ei sobi sugugi majandusliste algmõistetega. Enne kui tööaja ehk tööpäeva pikkuse ja palga alammäära kindlaks määramisele asuda, peaksime seaduslikel teel kindlaks määrama, kui suur peab olema iga üksiku kodaniku kui ka kogu rahva tööviljakuse alammäär igal üksikul tööerialal, et saavutada äraelamiseks tarvilikku toidust, peavarju ja ihukatet ühes küllaldaste elamismõnusustega. Kahjuks ei tunta seni sarnast ühiskondlist korda ega valitsust, kes töölisele rohkem anda suudaks, kui tööline ise ühiskonnale annab. Usun, et kui meil on üldine tööviljakus täpselt teada ja rahva tööenergia otstarbekohaselt organiseeritud ja ära kasutatud, et siis pole tarvis mitte päevas tööd teha 8 t., vaid jätkub 5—6-tunnilisest tööajast küllalt selleks, et rahuldada üldmajanduslisi ja sotsiaalseid vajadusi riigis. Samuti ebasoodsana tundub praegustes oludes üuri- ja ehituslaenu seadus, millega kuntaslikult suurendatakse linnades töö- ja maal tööliste puudust. Sarnane sotsiaalpoliitika viib rahvamajanduse umbkotti, kust raske leida väljapeaseteed. Selle tagajärjel kasvab linnaelanikkude arv maa kulul ja riik on sunnitud toetama linnadesse kokkukogunud tööta töölisi, kiratsevaid tööstuse ja kahtlase iseloomuga ärilisi ettevõtteid miljardidega, et võimaldada neile äraelamist.

Sarnane talva tagumine rahvamajanduse südamesse süvendab üldist korralagedust, toob raskeid üleelamusi igale ja on patustamine meie riigi oleviku ja tuleviku vastu. Meie rahvamajanduse tulevik eriti ei vaja kunstliselt tekitatud ja

ulaelavaid suurlinnu, vaid teguvõimsat, kõrget põllumajanduslist kultuuri, mis vastaks meie geograafilisele seisukohale ja looduse poolt ettemääratud maapinna ja -põhja iseäraldustele.

Neid miljone ja miljarde, mis riik annab välja linnades kiratsevate tööstuste, kahtlaste äriliste ettevõtete ja tööta tööliste toetamiseks ning ehituslaenuks, võiks väga heade tagajärgedega kasutada põllumajanduse kultuuri tõstmiseks, mis annaks kümnetele tuhandetele tööd ja leiba ja viiks terve rahvamajanduse õitsevale järjele — sest on ja jääb ikka ja alati meie tähtsamaks rahvamajanduse tuluhallikaks põllumajandus.

Alles teises järjekorras tuleb laenusid anda tööstuslistele ettevõtetele, millede olemasolu on tingitud ja tarvilik meie põllu- ja rahvamajanduse seisukohalt. Viimaks ja kolmandaks võib iga teine krediit alles siis rahuldamist leida, kui on esimesed kaks nõuet täidetud ja kui rahva krediidivõimalused teisiti toimida lubavad.

Laenude väljaandmist ja kogu krediidipoliitikat tuleb korraldada puht eriotstarbekohasuse seisukohalt, kus laenu saaja on tingimata kohustatud selleks otstarbeks laenu kasutama, milleks laen talle välja anti, kuna selle vastupidist tarvitamist tuleb pidada täiesti keelatud ja lubamata nähtuseks.

Et riigil töövaluutale põhjendatud rahanduse juures jooksvate arvete eest kellegile protsenta maksta ei ole, sel põhjal pole ka mingit vajadust laenude eest protsenta võtta — vähemalt ei tohi laenude eest võetav protsent kõrgem olla, kui seda hädapärast nõuab üldlaenude pealt saadavate juhuslike kahjude katmine. Üsna imestama peab, et meie praeguse kõrge laenuprotsendi juures oleme suutnud oma majanduslist algatus- ja teguvõimet veel kuidagi alles hoida. Et see seni sündinud on, seda peame küll eesti visaduse ja püsivuse arvele kirjutama.

Eriti meil Eestis on odaval laenuprotsendil ja ratsionaalselt aetud laenupoliitikal suur tähtsus, sest meie rahvusline jõukus on piiratud ja loovkapitalide üldsumma väike, kus iga tühisem kui eksisamm sellel alal toob esile raskeid majanduslisi ja sotsiaalseid üleelamusi. Meie riigi algpää-

vilt kuni senini halvasti juhitud laenu- ja sotsiaalpoliitika just ongi selleks palju kaasa mõjunud, et meie praegu põeme rasket majanduslist kriisi ja puudust, ja et suur osa meie valmistuskapitalist on muutunud surevaks ja surnud kapitaliks mitmesugustes hingedaakuvates tööstuslistes ja ärilistes ettevõtetes, millel meie oludes pole mingit elujõulist pinda ega tarvilikkust.

Kõike seda vildakust ja kõverust meie majandus- ja laenupoliitikas võib seletada üksi sellega, et meie rahaasjandus on korraldatud seevõrd äraiganenud shablooni järele, et siin pea võimata on eeskujuliku majapidamise korraldamine.

Sellest raskest olukorrast, majanduslisest ja sotsiaalselt viletsusest, ei aita meid välja mingi muu abinõu, kui ainult töövaluutale põhjendatud rahandus, sest seal omab raha ühiskondlises töös ja tegutsemises täpselt sama füsioloogilise tähenduse, milline on inimkehas verel, mis sooni kaudu ringi voolates reguleerib iga üksiku rakukese ja kogu inimorganismi tegevust. Just samuti ringleb siin raha läbi ühiskonna organismi, korraldades ja reguleerides iga üksiku töötava ühiskonna liikme tegevust teadlikult nõnda, et sellest on ülim tulu temale enesele ja kogu ühiskonnale terves ta koosseisus.

VII.

Niisugune rahandus, millel algmõisteks on inimese isiklik töö ja seltskondlik õiglus, ei tervenda mitte üksi meie majandus- ja krediidipoliitikat, vaid ka kogu valmistust ja jaotust iga üksiku kodaniku töövõimetele kui ka üldhuvidele vastavalt. Olgu see sise- ehk väliskaubandus, — kõik alub ja kohaneb seal vastavalt majanduselu nõuetele, mis võimaldab suureviisilist tootmist ja tööjõu orstarbekohast geograafilist jaotust riiklises ja rahvusvahelises ulatuses.

Iga asiväärtus, mille välja- ja sissevedu rahvamajanduse seisukohalt vaadates pole mitte hädatarvilik ega kasulik, saab äriliseks sisse- ja väljaveoks keelatud, kuna aga kaupadega, mis sisse- ja väljaveo keelu alla ei käi, on õigus kaubelda igapähele, kellel selleks andi ja tahtmist ja kes ärialal seaduse poolt ettenähtud tarvilikke määrusi täidab ning üldarvepidamist tunneb. Üldarvepidamine on tarvilik selleks, et võimaldada valmistust ja jaotuse reguleerimist ja järelvalvet, et ükski ärimees mitte ei võtaks kaupade pealt kõrgemat vahekasu kui seaduses lubatud ja tarvilikuks tunnistatud kaubanduse normaalsele edenemisele; vähema vahekasu võtmine muidugi pole keelatud.

Praegusel ajal ei leidu vist küll ühtegi majandusteadlast ega rahanduse tundjat, kes eitaks üldarvepidamise tähtsust ja vajalikkust rahvamajanduses. Vaielust võib tekitada üksi küsimus, kuidas oleks otstarbekohasem seda teostada, tegelikult läbi viia. Praegu tarvitusel olev arvepidamine üksikutes ettevõtetes, tööstustes ja ärides on liig kulukas, ja ei anna kaugeltki neid üldsivuid ja positiivseid tagajärgi, mis õigele alusele rajatud arvepidamine rahvamajanduses anda võiks. Selleks, et arvepidamine oleks täpne, majandusliselt otstarbekohane ja mitte kulukas, tuleb sellel alal läbi viia äärmine tööjaotuse printsiip ja luua arvepidamise keskkorraldus, mis oleks majandusministriumii otsekohese juhtimise ja järelvalve all, ning kust oleks

saadaval kõik andmed, mis tarvilikud rahvamajanduse juhtimisel ja selle olukorra parandamisel. Et üldarvepidamine tegelises elus läbiviidav ja mitte mõni utoopiline ettekujutus pole, seda tõendavad Põhja-Ameerika Ühisriigid, kus selleks, et saavutada koondatud majapidamise abil täielikuid majanduslisi ja sotsiaalseid tagajärgi, on ühinenud mitte ainult üksikud ühelaadilised, vaid ka väga mitmesugused lahkuminevatel erialadel töötavad suurettevõtted ja tööstused ühiseks gigant-ettevõtteks, miljardidesse ulatavate kapitalidega ja miljonite töölistega. See ühinemise protsess ei sünni seal ei mingisuguse idealismi, vaid väga käskiva majanduslise tarviduse tõttu, et saavutada ühise arvepidamise abil vähete kuludega võimalikult suuri majanduslisi tulusi ja tagajärgi.

Eriti väliskaubanduses registreeritakse kõik üksikud operatsioonid, ja ilma selleta ei ole lubatud ei kaupade sisse- ega väljavedu.

Kaubaarvete õiendamine väliskaubanduses sünnib riigipanga välisvaluuta osakonna kaudu välja- ehk sisseveetavate kaupade faktuura ja tolliameti poolt tõendatud deklaratsiooni ette näitamisel ja peale seda, kui kauba saaja pank vastava summa tshekiga arvete õiendamiseks sisse on maksnud. Väljaveetavate kaupade eest välisvaluutas ja kullas saadud summad kirjutab riigipank eesti markades vastava kurssiga üle selle isiku jooksvale arvele, kelle nimele välisvaluuta riigipanka sisse tuli. Ühes sellega oleks siis ka piir pandud siseriigis välisvaluutaga sahkermisele ja spekuleerimisele, mis praegusel ajal mõnikord avaldab nii raskeid ja halvavaid tagajärgi kogu rahvamajanduse kohta. Isikud ja ärimehed, kes mittelubatud teel välisvaluutat kullas ehk muul kujul sisse toovad, kaotavad äriajamise õiguse ja võetakse valjule kohtulikule vastutusele.

VIII.

Praegu valitsev äärmiselt raske majandusline ja sotsiaalne olukord nõuab ilmtingimata uut, enam otstarbekohasemat rahandust, mis oleks toeks ja reaalabinõuks uue majanduslise korra loomisel. Midagi ei ole ebanormaalsem kui see, et meie kaebame, et meil pole tööd, kuna samal ajal meie nurmed, aasad ja kogu meie majandus-kultuuriline areng on alles sarnases seisukorras, et siin jatkuks aastasadeks tööd mitukorda suuremale rahvahulgale, kui meil praegu Eestis on. Otse uskumata on asjaolu, et sarnase töökülluse juures leidub inimesi, kes on sunnitud võõrsilt tööd ja leiba otsima.

Kindel on, et kui meil puudub otstarbekohane ja elunõuetele vastav rahandus, ei suuda keegi meist praegust väljarändamistungi takistada, ega rasket majanduslist ning sotsiaalset olukorda parandada, juba sellepärast mitte, et see võimalus ei olene mitte ära isiklikust tahtejõust, ei ka isiklisest oskusest ja aususest, vaid maksvast ühiskondlisest korrast, mis tugeb meie iganud rahandusele. Sellest raskest olukorrast ei päästa meid utoopiasse kalduv sotsialism, ei ka tööliste diktatuur, — üks kui teine võib hävitada küll olemas olevat, kuid midagi paremat ja õiglasemat luua suudab ta vaevalt.

Üksi teadlikult korraldatud rahandus võib panna reaalse aluse uuele ühiskondlisele korrale, isikuvabadusele ja üldinimkondlikule solidariteedile, kus majanduslised vahekorrad isiklises, riiklises kui ka rahvusvahelises ulatuses omavad enesele täpse kuju ja vormi, mis viib inimkonna tükki maad lähemale tuleviku ühiskonna ideaalile, kus võimatuks muutuvad sõjad ja üksteise vastastikune hävitamine.

Kui aga meie rahandus on alles ümberkorraldamata, ei suuda ükski jõud meie era ega riiklist üldmajandust nõnda juhtida ega korraldada, et iga üksiku inimese huvid kogu seltskonna huvidega oleksid ühised ja täiesti solidaarsed. Seda ühiskondliselt nii tarvilikku solidariteeti üksikute ja suurte hulkade vahel ei suuda meie teostada ei ühegi ideelise ega pacifistilise propaganda, ei rahvasteliidu ega millegi muu abil, kui puuduvad selleks majanduslised algtingimused, mis sunniks inimest isiklistes huvides tegutsema senisest vastupidises suunas, kus toore, loomaliku egoismi asemele astub kõrgem, teadlik egoism, mis põhjeneb materiaalses ja moraalses suhtes puht matemaatiliste valemite alg- ja põhimõistetel.

Paljudele, võib olla, paistab, et sarnane ühiskondline kord, mis tugeb töövaluutale põhjendatud rahandusele, nõuab oma täpsuses väga arvurikast ametkonda, mis ühiskonnale läheb ülejõu kulukaks ja kalliks. Sarnane kahtlus ei ole millegagi põhjendatud juba sellepärast mitte, et seal omab ühiskondline asjaajamine, vastandliselt praegusele, ühisekindla plaani, kus mitte ükski iga tööline, vaid ka iga ametnik isiklistes huvides tegutseb üldtööjaotuse põhimõttel temale usaldatud ülesande täitmisel täie jõu ja püsivusega, ning tõstab tööviljakust mitmevõrdselt.

Nüüdisaja asutuste ja ametkondade keerulise asjaajamise ja halva töökorralduse juures ei ole see kuidagi teostatav ega läbiviidav.

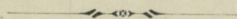
Riik ja rahvas kes tahab, et oleks jäädvustatud tema rahvusline iseolemine, ta kultuur ja erinev vaimuelu, peab ilmtingimata rajama oma rahanduse põhimõttele, mille algmõisteks oleks seltskondliselt kasulik töö ja isiklik õiglus. Alles siis suudame rahulikult teel need probleemid lahendada, millest oleneb ära parem inimkultuur, rahu, humaansus ja õiglus. Eriti meil Eestis, kus on olemas suur protsent haritlasi ja ei leidu pea ühtki kirjaoakamatut, on selleks pind olemas, et üle minna kõrgemale, elunõuetele vastavamale rahandusele — seesugusele rahandusele, mis võimaldaks täpset vaimu- ja kehajõu otstarbekohast kasutamist riiklistes ning rahvamajanduslistes huvides. Sellepärast ei tohiks ühelgi kultuuriliselt ja riikliselt mõtleval inime-

sel, kes ei ihka inimkonda õnnestada sotsialismiga ja kommunismiga, midagi selle vastu olla, kui ma siinkohal üles kutsun rahaasjandusse puutuvate põhimõteteliste küsimuste kohta sõna võtma, et ühiselt leida niisugust rahandust, mis oleks toeks ja reaalinõuks meie laguneva rahvamajaduse seisukorra parandamisel ja — selle õitsele viimisel.

Nüüd, kus rahanduse seadus ja välislaen meil tähtsaks päevaküsimuseks on tõusnud, ei ole vast ülearune huvituda siinkohal ka selle üle, missugused majanduslikud põhjused, statistilised andmed ja garantiid on valitsusel olemas, mis tõendaksid, et rahvasteliidu toetusel lubatud välislaen meile antavatel tingimustel majanduslikult küllalt kasulik on ja et ta meie rahvamajanduses otstarbekohast ja kasutoovat mahutust leiab?

Tõsi on, et meie põllumajandus, tööstus ja kaubandus rahaliste kapitalide puuduse all kannatab. Kas aga praegustel tingimustel saadav pikaajaline ja eriti kallid välislaen meie oludes rahalist puudust põllumajanduses, tööstuses ja kaubanduses kõrvaldada suudab, on enam kui küsitav. Seni on meil võimalik olnud oma tööstuslistesse ja kaubanduslistesse ettevõtetesse mahutada miljardisi, ilma et riigil selle juures kellegile tarvis oleks olnud väljaanda mingisugust maksugarantiid või protsenta tasuda. Nüüd aga, kus riigil kogu välislaenu eest vastutada tuleb, peaks valitsus, vähemalt moraaliliselt, selle eest hea seisma, et see laen majanduslikult otstarbekohast ja kasutoovat mahutust leiaks. Kui aga valitsusel seda moraalilistki garantiid mitte võimalik anda pole, siis on igatahes mõistlikum ja rahvamajanduslikult kasulik, kui see laen esialgul tegemata jääb, kuni selgusele pole jõutud, kas üldse võimalik on seesugust garantiid anda. Eitaval korral tuleks laenu-tegemisest lõpulikult loobuda. Ja põhjalikumal asjasse süvenemisel võiks siin teistsugust otsust vaevalt oodata, sest tõelikult on meie rahandus omal praegusel kujul seevõrd iganenud, et tema abil võimata on otstarbekohane majapidamine. Samuti vähe on lootust, et siin mingisugust paremust suudaks tuua praegu teoksil olev uus rahanduse seadus.

Ainsaks ummikust väljapääsemise teeks on meie rahanduse põhjalik ümberkorraldamine uutel, eelpool esitatud alustel. Mida rutemini see ümberkorraldus teostatakse, seda kiiremini jõuame välja praegusest raskest — ja maksva rahanduse edasikestmisel ikkagi veel raskemaks muutu- vast — sotsiaalsest ja majanduslisest seisukorrast.

A

5078

i
183582